

University of Groningen

Examining the link between socio-economic position and mental health in early adolescents

Amone, Kennedy P'Olak

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2009

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Amone, K. PO. (2009). *Examining the link between socio-economic position and mental health in early adolescents*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Hoofdstuk 1 (Dutch)

Psychisch welbevinden is belangrijk voor een goede kwaliteit van leven. Gelukkige en zelfverzekerde kinderen groeien meestal op tot gelukkige en zelfverzekerde volwassenen. Psychische problemen tijdens de volwassenheid zijn vaak geworteld in de kinderjaren. Kinderen met psychische problemen hebben vaak ook andere moeilijkheden, zoals slechte schoolprestaties, verslaving(en) en conflicten met autoriteiten. Deze moeilijkheden kunnen een belemmering gaan vormen voor opwaartse sociale mobiliteit en maatschappelijk succes, en kunnen leiden tot een lage sociaaleconomische positie (SEP).

Meerdere mechanismen zijn betrokken bij het verklaren van het verband tussen SEP en psychische problemen. Voorbeelden hiervan zijn: materiële en structurele ongelijkheden, gedragsfactoren en psychologische stress. Onder gedragsfactoren valt bijvoorbeeld de neiging om hulp te vragen bij problemen. Bij materiële en structurele ongelijkheden kan men bijvoorbeeld denken aan achterstandswijken die gebukt gaan onder drugsgebruik en criminaliteit. Een andere vorm van materiële en structurele ongelijkheid die met SEP samenhangt, betreft de toegang tot zorg. Psychologische stress door een lage SEP kan mogelijk ook verklaard worden doordat deze kinderen een verhoogd risico hebben om geconfronteerd te worden met stressvolle gebeurtenissen. Tot slot, SEP kan mogelijk een moderator vormen van de effecten van ander risico factoren, bijvoorbeeld van de relatie tussen psychische problemen van de ouders en psychische problemen van de kinderen.

Dit proefschrift onderzoekt de relatie tussen SEP en psychische problemen bij jongeren. In hoofdstuk 1 wordt het concept SEP besproken in relatie tot psychische problemen. Verder wordt in dit eerste hoofdstuk ingegaan op de uitdagingen die er zijn bij onderzoek naar psychische problemen in de context van SEP. In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk worden de doelen van dit proefschrift besproken en de mogelijkheden om deze te bereiken met de TRAILS data. Het eerste doel van dit proefschrift was om te onderzoeken of de verbanden tussen SEP en psychische problemen domein-specifiek zijn voor internaliserende of externaliserende problemen. Het tweede doel was om te onderzoeken of het verband tussen SEP en psychische problemen gemediteerd wordt door verschillende typen stressvolle gebeurtenissen, namelijk omgevingsstressoren en persoonsgebonden stressoren. Het derde doel was om te achterhalen of een lage SEP de invloed van psychische problemen van ouders op de psychische problemen van kinderen versterkt. Het vierde en laatste doel was om te onderzoeken wat het effect is van SEP op zorggebruik in de context van psychiatrie en of dit onafhankelijk is van de samenhang tussen een lage SEP en de ernst van de psychische klachten.

Hoofdstuk 2

Studies uit het verleden hebben niet stilgestaan bij de mogelijkheid dat SEP een verschillend effect heeft op de meerdere dimensies van psychische problemen. Tot op heden is het onbekend of the effecten van SEP meer specifiek zijn voor internaliserende of externaliserende problemen. De studie in hoofdstuk 2 beschrijft domein-specifieke effecten van SEP op internaliserende en externaliserende problemen van jongeren. De resultaten van deze studie laten een negatieve associatie zien tussen SEP en alle dimensies van psychische problemen, maar vooral voor internaliserende problemen. Het effect van SEP op internaliserende problemen verdween en was niet meer significant wanneer we controleerden voor externaliserende problemen. Aan de andere kant, het effect van SEP op externaliserende problemen bleef sterk en significant wanneer we controleerden voor internaliserende problemen. Dit betekent dat het directe effect van SEP op psychische problemen domein-specifiek zou kunnen zijn. Het verband tussen SEP en internaliserende problemen zou mogelijk verklaard kunnen worden door gedeelde variatie met externaliserende problemen. Het is ook mogelijk dat het pad van een lage SEP naar internaliserende problemen loopt via externaliserende problemen. Tot slot, het effect van SEP op zowel internaliserende als externaliserende problemen bleef vrij klein ($< 5\%$), maar dit effect was relatief sterker voor externaliserende problemen.

Hoofdstuk 3

Hoofdstuk 3 beschrijft een studie naar de mogelijke mediatie effecten van verschillende typen stressvolle gebeurtenissen (omgeving stressoren en persoonsgebonden stressoren) op de relatie tussen SEP en psychische problemen. Omgeving stressoren zijn stressvolle gebeurtenissen of lange termijn moeilijkheden die hoogstwaarschijnlijk niet het gevolg zijn van gedragingen van de jongere, en/of buiten de controle liggen van de jongere (bijv. het overlijden van een van de ouders). Aan de andere kant, persoonsgebonden stressoren zijn stressvolle gebeurtenissen of lange termijn moeilijkheden die mede het gevolg kunnen zijn van het gedrag van de jongere zelf (bijv. in aanraking komen met politie of justitie). Omgevingsstressoren mediteerde vrij sterk het verband tussen SEP en psychische problemen. Dit was niet het geval voor de persoonsgebonden stressoren. Het verschil in het mediatie effect van omgeving stressoren en persoonsgebonden stressoren kan mogelijk verklaard worden doordat SEP de omgevingscontext bepaald waarin de jongere opgroeit. SEP is daardoor waarschijnlijk meer betrokken bij de blootstelling van jongeren aan omgevingsstressoren. De samenhang tussen SEP en externaliserende problemen was relatief sterker dan tussen SEP en internaliserende problemen. Daarentegen was het mediatie effect van de stressoren sterker voor internaliserende problemen dan voor externaliserende problemen. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat zowel omgevingsstressoren als persoonsgebonden stressoren sterker geassocieerd waren met internaliserende problemen dan met externaliserende

problemen. Dit resultaat is ook consistent met de huidige literatuur die over het algemeen een sterker verband aantoonst tussen stressvolle gebeurtenissen en internaliserende problemen.

Hoofdstuk 4

In hoofdstuk 4 wordt er gekeken naar de interactie tussen SEP en familiale belasting voor psychopathologie, om te onderzoeken of deze een synergistisch effect hebben op het ontwikkelen van internaliserende en externaliserende problemen bij kinderen. De interactie tussen SEP en ouderlijke psychopathologie is onderzocht in het kader van twee tegenstrijdige theorieën, namelijk de “social push” en de “vulnerability” hypothese. Bij de “social push” hypothese is de achterliggende gedachte dat genetische effecten (o.a. ouderlijke psychopathologie) sterker zijn in een omgeving met weinig risicofactoren (o.a. een hoge SEP), dan in een omgeving met veel risicofactoren. De “vulnerability” of kwetsbaarheid hypothese veronderstelt echter dat genetische effecten juist sterker zijn in een omgeving gekenmerkt door veel risicofactoren (o.a. lage SEP), dan in omgeving met weinig risicofactoren. De resultaten laten zien dat een lage SEP niet geassocieerd is met meer psychische problemen bij kinderen met een hoge dan met een lage familiale belasting voor psychopathologie. De familiale belasting voor psychopathologie en een lage SEP lijken dus onafhankelijk van elkaar te zijn en vormen samen geen synergistisch effect voor het ontwikkelen van internaliserende en externaliserende problemen bij kinderen tijdens de pre- en vroege adolescentie. Het afwezig zijn van een additief effect suggereert dat er geen bewijs is voor een “biologische” of mechanistische interactie. Oftewel, er is geen bevestiging gevonden dat voor het ontwikkelen van psychische problemen in de vroege adolescentie zowel de aanwezigheid van ouderlijke psychopathologie als ook een lage SEP noodzakelijk is. Dit betekent dat noch de “social push” noch de “vulnerability” hypothesen worden ondersteund door de resultaten. Het is echter wel mogelijk, dat, ondanks de afwezigheid van een interactie effect, SEP een omgeving creëert die jongeren kwetsbaar maakt voor het ontwikkelen van psychische problemen. Het is ook mogelijk dat onze maat voor familiale belasting op psychopathologie naast een reflectie van genetische kwetsbaarheid, tevens een kwetsbare omgeving representeert.

Hoofdstuk 5

In hoofdstuk 5 wordt de samenhang tussen SEP met zowel de ernst van de psychische klachten bij jongeren bekeken, als met de consumptie van geestelijke gezondheidszorg (GGZ). Eerder onderzoeken laten inconsistente resultaten zien met betrekking tot SEP en zorggebruik. Enkele studies vinden significante relaties tussen SEP en zorggebruik, terwijl andere studies geen significante relaties vinden. Er zijn twee redenen die deze schijnbaar tegenstrijdige bevindingen verklaren. Ten eerste is een lage SEP geassocieerd met meer psychische problemen en tevens is de ernst van de problematiek gerelateerd aan een toenemend gebruik van zorg. Hoewel een lage

SEP alleen geen verklaring biedt voor de mate van zorggebruik. Echter, de combinatie van een lage SEP en ernstige psychische problemen is wel een mogelijke verklaring voor een lage zorggebruik. Ten tweede zijn veel eerdere studies gebaseerd op data die routinematig zijn verzameld (o.a. ziekenhuisdossiers of huisarts bestanden). Deze studies zijn echter niet gecorrigeerd voor de ernst van psychopathologie van zorggebruikers. In dit hoofdstuk wordt bekeken of er in de algemene bevolking een verband bestaat tussen diverse SEP maten en het gebruik van gespecialiseerde psychiatrische zorg, onafhankelijk van de ernst van psychopathologie. Onze bevindingen geven aan dat wanneer er niet gecorrigeerd wordt voor de ernst van psychopathologie, de verbanden tussen SEP en zorggebruik in jongeren onderschat worden. Uit univariabele analyses blijkt dat SEP geen significante voorspeller was van GGZ consumptie. Echter wanneer er bij multivariabele analyses gecorrigeerd werd voor de ernst van psychopathologie, waren alle SEP maten wel voorspellers van zorggebruik. Er kan dan ook worden geconcludeerd dat de ernst van psychische problemen in de vroege adolescentie de relatie tussen SEP en zorggebruik maskeert. Ook kwam naar voren dat de opleiding van de moeder een significante voorspeller voor zorggebruik was, onafhankelijk van alle andere SEP maten en ernst van psychopathologie bij de jongeren.

Een hoge opleiding van de moeder is mogelijk geassocieerd met een verhoogde bekendheid met deGGZ, of het kunnen formuleren van en actieve hulpvraag en het astigmatisch denken over psychische problemen (Riedel-Heller, Matchinger, Angermeyer, 2005). Het is mogelijk dat hoog opgeleide moeders niet alleen psychische problemen eerder herkennen dan laag opgeleide moeders, maar dat zij ook beter in staat zijn om informatie over psychische problemen te vinden. Tevens zijn hoogopgeleide moeders wellicht beter in staat dan laagopgeleide moeders te communiceren met de betrokken zorginstantie over de psychische gezondheid van hun kind. Dat het opleidingsniveau van de vader geen voorspeller is voor zorggebruik, zou mogelijk komen door de hoeveelheid zorgtijd die vaders aan hun kinderen besteden. Ook is het wellicht mogelijk dat in de vroege adolescentie kinderen meer verbonden zijn met hun moeder dan met hun vader en mogelijk hebben moeders hierdoor meer zicht op de psychische gezondheid van hun kinderen. De bevinding dat familie inkomen geen significante voorspeller was van zorggebruik komt mogelijk door de Nederlandse zorg zelf, waarin routinematige preventief onderzoek wordt uitgevoerd bij kinderen, inclusief het vroegtijdig opsporen van emotionele en gedragsproblemen.

Hoofdstuk 6

In dit proefschrift worden vier aspecten van het verband tussen SEP en psychische problemen in de pre- en vroege adolescentie onderzocht: nl. domein-specifieke, mediatie door levensgebeurtenissen, interactie met psychopathologie van de ouders en het gebruik van instellingen van geestelijke gezondheidszorg. Het verband tussen de sociaaleconomische positie

(SEP) van het gezin en psychische gezondheid was groter voor het externaliserende dan voor het internaliserende probleemgebied en het verband tussen SEP en psychische gezondheid werd deels gemedieerd door omgevingsgebonden levensgebeurtenissen, met name door internaliserende problemen. Verder werd gevonden dat de lading van gezin op psychopathologie en een lage SEP van het gezin onafhankelijk was en geen interacterende risico factor voor psychische gezondheidsproblemen bij kinderen was. Het ware verband tussen gezin SEP en het gebruik van instellingen voor geestelijke gezondheidszorg werd gemaskeerd als gevolg van negatieve beschamen door de ernst van de psychische problemen. De opleiding van de moeder bleek een significante voorspeller te zijn voor het gebruik van instellingen voor geestelijke gezondheidszorg, zelfs als er gecorrigeerd werd voor andere indicatoren van SEP en ernst van de psychische problemen. Concluderend kunnen we stellen dat in de pre- en vroege adolescentie het effect van een laag gezin SEP op de psychische ongezondheid domeinspecifiek is en deels gemedieerd wordt door omgevingsgebonden levensgebeurtenissen en met name door internaliserende problemen. Een laag gezin SEP niveau lijkt geen extra risico met zich mee te brengen wat betreft het risico op psychische problemen bij kinderen van ouders met een hoge lading op psychopathologie. Door de ernst van psychische problemen lijken de ware verbanden tussen de verschillende SEP indicatoren en het gebruik van gespecialiseerde instellingen voor geestelijke gezondheidszorg onduidelijker te worden.